

ПРОФЕСІЙНА ДЕЗАДАПТАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Актуальність. У новітніх дослідження педагогічної психології освітнє середовище розглядається як система впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку [1], зокрема, можливостей і позитивних, і негативних [2]. Освітнє середовище оцінюється автором з погляду психологічної безпеки, що передбачає вільний, активний і продуктивний саморозвиток особистості [3].

Психологічна безпека педагога в освітньому середовищі виконує стабілізуючу функцію, оскільки врівноважує працівника із зовнішнім середовищем. Якщо освітнє середовище не містить загроз, педагогічний працівник поводить себе вільно й невимушено. У разі порушення психологічної безпеки відбувається дезінтеграція професійних взаємодій педагога та його психологічного і соматичного статусу. Тому освітнє середовище може містити низку дестабілізуючих ознак, які негативно впливають на професійне благополуччя педагога і стимулюють прояви професійної дезадаптації працівника. Остання стає причиною кризово-фрустраційних станів, неадекватного сприйняття педагогом зворотного зв'язку від інших суб'єктів навчання, приписування їм злих намірів, залежності суб'єкта від інфантильних програм побудови взаємин, у яких особистісна зацікавленість знаходиться поза свідомістю.

Мета дослідження: виявлення взаємозв'язків між рівнем суб'єктивного благополуччя педагога та складовими професійної дезадаптації: виснаження втому, порушеннями циклу сну, емоційними зсувами та поганим самопочуттям.

Методи дослідження. Застосовувалися методики: «Шкала загроз професійному здоров'ю» (Дзюба, 2015); методика «Шкала суб'єктивного

благополуччя» (Соколова, 2007), в адаптації Т. Дзюби, за допомогою якої визначалися рівні професійного благополуччя педагогів; опитувальник для оцінки професійної дезадаптації (М.О. Дмитрієва, 2003). Вибірка представлена загальною чисельністю 1817 респондентів (Україна), де 388 чоловіків та 1429 жінок віком від 20 до 57 років. Для виявлення взаємозв'язків між отриманими показниками використовувалися методи кореляційного та дисперсійного аналізу.

Аналіз отриманих даних констатує наявність достовірних статистично значущих зв'язків між рівнем професійного благополуччя педагога та складовими професійної дезадаптації в умовах понаднормових денних і тижневих навантажень (виснаження втому, порушення циклу сну, емоційні зсуви та погане самопочуття) (рис. 1-4).

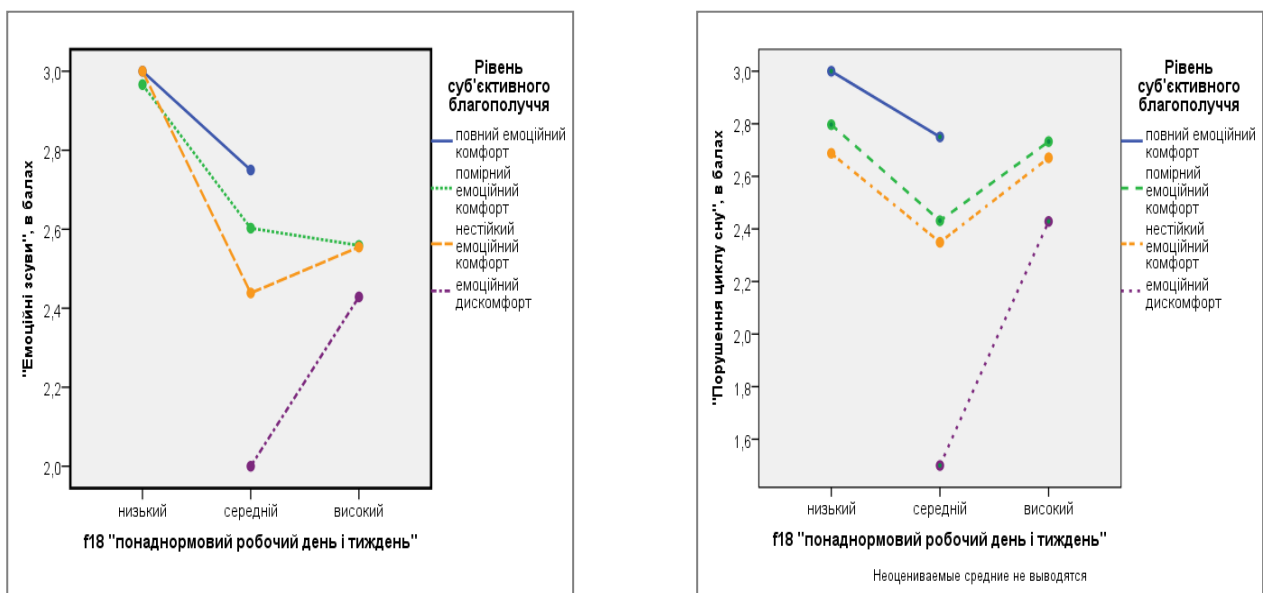

Рис. 1-2. Суб'єктивне благополуччя педагогі у ситуації понаднормового робочого дня й тижня залежно від показників професійної дезадаптації: «емоційні зсуви» та «порушення циклу сну»

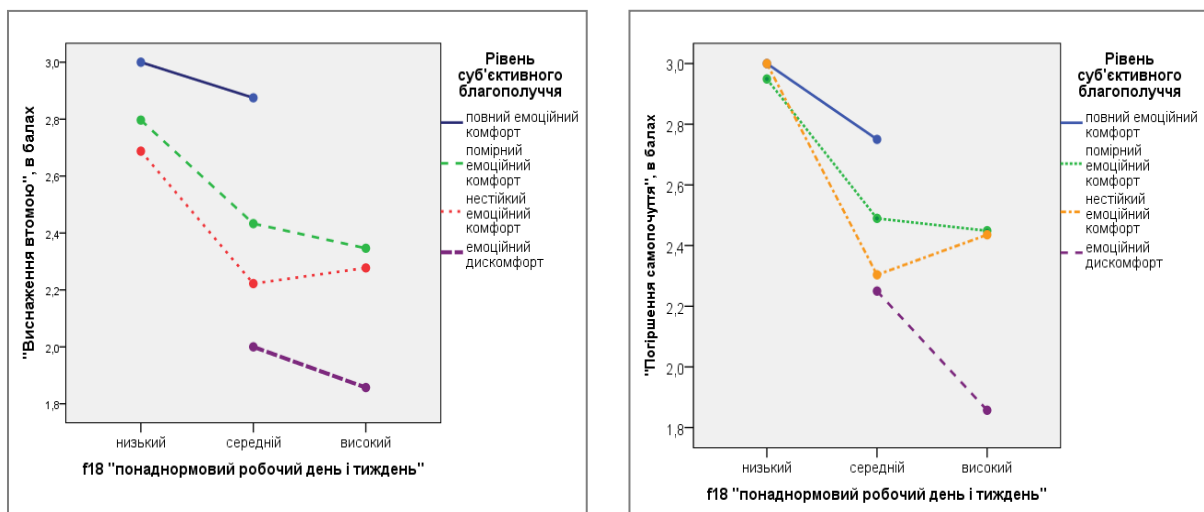

Рис. 3-4. Суб'єктивне благополуччя педагогів у ситуації понаднормового робочого дня й тижня залежно від показників професійної дезадаптації: «погіршення самопочуття» та «виснаження втому»

Із рис. 1-4 видно, що загалом у досліджуваних домінує високий («емоційні зсуви», «порушення циклу сну») і середній («погіршення самопочуття», «виснаження втому») рівні вираження показників професійної дезадаптації. Однак, якщо порівняти нестійкий і помірний емоційний комфорт рівня суб'єктивного благополуччя, то можна помітити, що нестійкий емоційний комфорт переважає над помірним. Це означає, що більшість педагогів мають недостатній рівень особистісних ресурсів, які пом'якшують ефект впливу організаційних вимог освітнього середовища й упереджують пролонгований характер професійних стресів. Мова йде про ті професійні ситуації, коли педагог завдяки особистісним ресурсам обирає активні й проблемно-орієнтовані копінг-стратегії в умовах дестабілізуючої організації професійної діяльності. Такий вибір орієнтує не лише на збереження і підтримку професійного благополуччя, а й сприятливо позначається на професійному здоров'ї самого педагога.

Висновки. Наявність дестабілізуючих ознак в освітньому організаційному середовищі стимулює прояви професійної дезадаптації працівника. Такі прояви стають потужним стресором зі значними наслідками для професійного благополуччя педагогів, якості та задоволеності виконання ними своїх професійних обов'язків, ефективного функціонування організації як здорової структури. Процеси професійної дезадаптації в освітніх організаціях призводять

до порушення динамічної рівноваги між педагогом і професійним середовищем і зумовлюють уповільнення професійного розвитку, зниження продуктивності праці, концентрацію психічної енергії працівника на особистих переживаннях. *Перспективу подальших наукових розвідок* вбачаємо в дослідженні дієвих механізмів стійкого професійного розвитку й адаптивності функціонування педагога у взаємодії з освітнім середовищем (вміння захищатися від загроз та вміння створювати психологічно безпечні взаємини).

Література

1. Benevene P., De Stasio S., & Fiorilli C. Well-Being of School Teachers in Their Work Environment. *Frontiers in Psychology*. 2020. № 11. P. 1239.
2. Водолазська Т. В. Освітнє середовище як «третій учитель». *Імідж сучасного педагога*. 2018. № 4 (181). С. 10-12.
3. Дзюба Т. М. Професійне здоров'я педагога: ризики потенційного та руйнівного впливу. *Досягнення та перспективи дослідження феномену здоров'я у сучасній психологічній науці: матеріали Всеукр. наук.- практ. конференції* (м. Вінниця, 24 листопада, 2016 р.) / за заг.ред. О.В. Бацилевої, 2016. С. 66-72.

Дметерко Наталія

м. Слов'янськ

ЧИННИКИ САМООРГАНІЗАЦІЇ РЕФЛЕКСИВНОГО МИСЛЕННЯ ОСОБИ: СИНЕРГЕТИЧНИЙ КОНТЕКСТ

У швидко змінюваних умовах сьогодення людина постійно зіштовхується із новими задачами і проблемами, розв'язання яких передбачає пошук нестандартних рішень. Особливо гостро постає проблема пробудження інтелектуального потенціалу особистості, зокрема, її рефлексивного мислення. У зв'язку із цим перед психологічною наукою постає проблема дослідження чинників, які пробуджують резерви, ініціюють процеси самоорганізації